

NOWY WYMIAR DAWNEJ TYPOGRAFII

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Ada Pawlikowska

PROMOTOR

prof. Sławomir Witkowski

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH W GDAŃSKU · WYDZIAŁ GRAFIKI

GDAŃSK · 2017

Praca porusza wybrane zagadnienia z dziejów książki. Tematem opracowania nie jest jednak książka w mnogości możliwych do przywołania definicji i kontekstów, ale ściśle zawężone pojęcie typografii.

Część praktyczną stanowi cykl dziesięciu projektów kart tytułowych i rozkładówek dawnych książek z wieków od XVI do XIX.

Rozprawa ma na celu analizę wybranych zagadnień związanych z tradycją typograficzną, dlatego projekty zostały dobrane i zróżnicowane tak, aby prześledzić zmiany i kontrasty pojawiające się w dziedzinie typografii na przestrzeni dziejów.

KONTEKST UŻYTKOWY I ARTYSTYCZNY

Uwagę ogniskuję na dwóch kontekstach, w ramach których można analizować zjawisko typografii: artystycznym – związanym z wizualnym kształtem książki, oraz użytkowym – interpretowanym w związku z funkcjami komunikatywnymi, z organizowaniem elementów w celu przyswajania treści.

W przypadku typografii dziełowej kluczowa jest czytelność, której powinny być podporządkowane wszystkie projektowane elementy. Wyrażam jednak przekonanie, iż walory estetyczne typografii są równie istotne i stanowią elementarną wartość każdej książki.

Moje własne działanie sytuuję na pograniczu sztuki i projektowania. Z jednej strony uznaję fundamentalny, praktyczny aspekt typografii, z drugiej strony – projektowanie typograficzne traktuję jako dziedzinę formalną, okazję do osobistej wypowiedzi plastycznej, w której pojawia się istotny element kreacji artystycznej.

Realizacje nie mają wymiaru komercyjnego. Świadomie i konsekwentnie umieszczałam swoje działania poza kontekstem rynku książki. Wykonane projekty można zapewne zakwalifikować do swego rodzaju zjawisk bibliofilskich, w których forma wykonania i uroda książki są równie istotne, co jej zawartość merytoryczna.

Typografia książki w swoich podstawowych założeniach i budowie od wieków stanowi dziedzinę, która w wielu aspektach pozostaje niezmienna. Duch nowoczesności, współczesny wymiar typografii może się przejawiać w poszczególnych założeniach projektowych: w formie stosowanych krojów pism, w sposobie komponowania materiału tekstowego oraz w sposobie traktowania materiału ilustracyjnego.

Moje poszukiwanie związków tradycji ze współczesnością wyraża się w świadomym łączeniu różnych klasycznych zabiegów typograficznych oraz stylistyk przy jednoczesnej obserwacji aktualnych zjawisk w przestrzeni sztuki i projektowania.

Wiedza o dawnej typografii oraz świadomość jej wartości zostały utrwalone dzięki zainteresowaniom i działaniom twórców początku xx wieku. Dlatego w części teoretycznej pracy wymieniam i opisuję działalność m.in. Williama Morrisa, Edwarda Johnstona czy Frederica Goudy'ego. Z kolei modernizm i typografia funkcjonalna (postawy takich osób jak Jan Tschichold, Emil Ruder oraz Beatrice Warde) – poprzez negację – pozwalają zbudować nowe, alternatywne spojrzenie na tradycję. To z kolei umożliwia zdystansowanie się od przesadnego dbania o piękno form, ostrzega przed zbędnym eklektyzmem, rozbuchanymi zdobieniami, przerostem formy nad treścią. Dopiero zestawienie i prześledzenie obu przeciwstawnych postaw pozwoliło mi zbudować odpowiednie intelektualne zaplecze i niezbędne odniesienia. Pomogło w odnalezieniu odpowiedniej równowagi przy jednoczesnym czerpaniu inspiracji z przeszłości i teraźniejszości.

W moim przekonaniu te same założenia, które przyjąłem w swoich projektach, można odnosić do książek tworzonych współcześnie. Bazowanie na tradycyjnych rozwiązaniach służy czytelnikowi i wspomaga lekturę, a także uczy umiaru i rozwagi w projektowaniu.

Aby sprawnie i świadomie posługiwać się literą, warto poznać dokonania wcześniejszych, znaczących twórców oraz najwybitniejszych mistrzów sztuki drukarskiej. Dzięki znajomości problematyki dotyczącej rozwoju książki na przestrzeni wieków można nie tylko poznać kolejne historyczne przemiany typografii, ale również dogłębniej zrozumieć jej dzisiejszą formę.

Dawne książki stanowią dla mnie wzorzec, rodzaj twórczego drogowskazu. Pomiędzy archaicznych czy wręcz prymitywnych – jak na dzisiejsze możliwości – metod,

którymi dawniej dysponowano, powstawały prace harmonijne, zrównoważone i niebywale dopracowane. Wierzę, że świadome spoglądanie w przeszłość pomaga zachować wysoki poziom rzemiosła dzisiaj.

CELE PROJEKTOWE

Dla swoich opracowań dobrałam różnorodne formaty w zależności od charakteru treści, wymiarów i objętości danego dzieła oryginalnego.

Proporcje poszczególnych stron zostały precyzyjnie określone i nawiązują do proporcji znanych z okresu renesansu.

Starałam się korzystać z dotychczas zdobytej wiedzy i doświadczenia, badać i eksplorować możliwości wszystkich dostępnych współcześnie metod budowania strony. Na podstawie historycznych przykładów oraz starych druków konstruuje makiety tak, aby uzyskać możliwie najbardziej wyrafinowane, a zarazem przyjazne w odbiorze i funkcjonalne kompozycje.

Jednym z ważniejszych założeń było wybranie takich współczesnych krojów – zaprojektowanych w ciągu ostatnich piętnastu lat – które odwołują się do historycznych wzorców. Próbowałam dobierać kroje nawiązujące do tradycji w sposób świeży i nowatorski.

Dodatkowo szukałam krojów, które stworzyłyby mi możliwość zastosowania szeregu tradycyjnych zabiegów stylistycznych znanych w historii piśmiennictwa i drukarstwa, takich jak ozdobne ornamenty i ligatury, konturowe i cieniowane litery oraz optycznie regulowane odmiany.

W projektowaniu książek szczególnie cenię pracę z detalem. Literę – jej kształt, formę, budowę – traktuję jak istotny środek wyrazu we wszystkich działaniach związanych z grafiką projektową. Praca niniejsza jest próbą doprecyzowania i artykulacji własnego języka plastycznego, polegającego na równoległym łączeniu tradycyjnych i współczesnych form.

Moja praca wynika z chęci stworzenia projektów typograficznych o szlachetnym, czystym i prostym, ale plastycznie bogatym charakterze. To poszukiwanie ładu i porządku, wyraz zamiłowania do typografii pedantycznej, dopracowanej w każdym najmniejszym szczególe.

CELE BIBLIOLOGICZNE

W zasobach bibliotek cyfrowych znajduje się wiele wiekowych pozycji, które – współcześnie odczytane – nabierają nowego znaczenia. Wierzę, że odpowiednio wykorzystane i rozpowszechniane książki te mogą fascynować kolejnych odbiorców.

Dawne książki, poprzez swoją zabytkową formę lub treść, są często odbierane przez współczesnego czytelnika jako dziwne i niezrozumiałe, a jednocześnie – intrygujące i ciekawe. Rozpatrywać je można w kategorii kuriozów literackich. Moją intencją było to, aby wybrane tytuły stanowiły tego rodzaju materię.

Sięgnęłam po pozycje ważne w kontekście naukowym i historycznym, poruszające różną tematykę i odnoszące się do różnych dziedzin działalności ludzkiej. Równie istotne było to, aby wybrać pozycje interesujące w kontekście edytorskim, różnorodne ze względu na czas powstania, rozmiar, objętość oraz budowę. Książki te stanowią także pewien wgląd w historię polskiego druku, kilka pochodzi z warsztatów takich drukarzy jak Florian Ungler, Łazarz Andrysowicz czy Michał Gröll.

Zabytkowe książki wymagają odpowiedniego opracowania w warstwie tekstologicznej, potrzebna jest językowa modernizacja staropolskich tekstów. Zatem niezbędne okazało się odnalezienie gotowych transkrypcji do wybranych pozycji oraz ich ujednoczenie tak, aby w obrębie całej pracy zachować spójność ortograficzną, stylistyczną oraz interpunkcyjną.

Ujednoczenia i korekty wybranych fragmentów dzieł podjął się Marcin Podlaski.